

DOI: <https://doi.org/10.54937/ssf.2022.21.4.76-81>

Aspekty alternatívnej pedagogiky v podpore grafomotoriky

Aspects of Alternative Pedagogy in Support of Graphomotorics

Blanka Kožík Lehotayová

Abstract

Children suffering with graphomotor skills which may be related to specific learning disabilities are identified in the first year of primary school. Learning disabilities are linked to developmental changes, but also to changes induced by targeted support and intervention. For this reason, it is required of the teacher to provide adequate support to eliminate problems in graphomotor skills in case of identifying the child's difficulties. The application of support activities can be included in both pre-school and primary education levels. Various development and stimulatory programs might be an inspiration, as well as support techniques including montessori and waldorf pedagogy. The contribution is a partial output of the Kega project no. 0026UK-4/2021 Preventive Strategies of Specific Learning Disabilities in Terms of Graphomotor Skills in Preschool Age.

Keywords: Graphomotorics. Disorder of graphomotor expression. Teacher. Child. Support.

Úvod

Úroveň kresby a písma priamo súvisí s grafomotorickou vyspelosťou dieťaťa. Už v prípravnom období, počas úvodnej etapy písania v prvom ročníku základnej školy, môže učiteľ pozorovať u dieťaťa prejavy signalizujúce nižšiu úroveň grafomotoriky. Prejavuje sa to konkrétnymi ťažkosťami pri zaznamenávaní grafických prvkov v etape prípravy na písanie veľkých a malých písaných písmen. Ak dieťa nedokáže zaznamenať tvary a vzory, ktoré sú prípravou na písanie písmen, jeho šanca na zapísanie náročnejšej podoby, t. z. kompletnej grafémy, je nereálna.

V prípade, ak sa problém v grafomotorike spája so špecifickými poruchami učenia spätými s grafomotorickou expresiou, prejavy ťažkostí majú podobu rôznych symptómov. Chung, Patel (2015) upozorňujú, že rozmanitosť prejavov dysfunkcií primárne súvisí s vekom, čo sa prejavuje v rozličnej úrovni rozvojových a vývinových ukazovateľov procesu zrenia a učenia sa.

Možnosti intervencie

Výrazný podiel na ťažkostiach v grafomotorickej expresii môže súvisieť so zníženou alebo limitnou koordináciou pohybov tela a artikulačných orgánov, ako dôsledok vzťahu motorických funkcií s psychikou a zrením nervového systému dieťaťa. Zapojenie viacerých zmyslov v komplexnom rozvoji dieťaťa má výrazný vplyv na prijímanie i spracovanie informácií, vrátane učenia sa písať. Multisenzorická podpora sa ukazuje ako optimálna technika podpory aj pre dieťa, ktoré má ťažkosti v grafomotorike. Uvedené súvisí s charakterom podpory, ktorú realizujú učitelia primárneho vzdelávania v zahraničí. Napríklad podľa Berningera, et al. (2006) sa podpora, ako prevencia problémov dieťaťa pri písaní a učení v základných školách v USA zameriava na motorické, grafické, perцепčné úlohy, pretože práve kombinovaný prístup je považovaný za najúčinnjší.

Nižšie uvedené charakteristiky vybraných alternatívnych prístupov, ako príklad postupov včasnej podpory, prípadne intervencie grafomotoriky, obsahujú prvky uplatňované v pedagogickom prístupe montessoriovskej a waldorfskej školy. Postupy vybraných činností sa zameriavajú na podporu a rozvíjanie grafomotoriky založenej na synkretizujúcom prístupe, ktoré sú aplikovateľné u dieťaťa predškolského veku v čase plnenia povinného predprimárneho vzdelávania v materskej škole a žiaka v prípravnom a nácvičnom období písania v prvom ročníku základnej školy.

Multisenzorický prístup – intervencia s prvkami montessoriovskej pedagogiky

Dieťa s ťažkosťami v oboznamovaní sa s písanou rečou potrebuje sekvenčné, multisenzorické a explicitné skúsenosti so zvukmi a symbolmi jazyka (Awes, 2012). Učenie v montessoriovskej škole pozostáva z troch hlavných zložiek a to pohybovej výchovy, zmyslového vzdelávania a jazykového alebo intelektuálneho vzdelávania. Mária Montessori považovala zmyslové a pohybové vzdelávanie za nepriamu prípravu na čítanie a písanie (Reid, 2009). Montessori plán je založený na prirodzenej stimulácii motoriky ruky, čo vedie nielen k optimálnemu úchopu grafického nástroja, ale aj k pohybovej koordinácii pri zaznamenávaní grafických prvkov a písmen. Podľa Richardsona (2004) je motorický tréning dôležitý k rozvíjaniu hrubej aj jemnej motoriky a pohybovej koordinácie, ktoré vplývajú na úroveň grafomotoriky dieťaťa. Významné miesto v podpore grafomotoriky predstavujú aj denne realizované sebaobslužné a praktické činnosti, ktoré sú súčasťou montessori pedagogiky. Okrem toho sa stimulácia zameriava na zrakovú a sluchovú perцепciu, najmä určovanie podobností a rozdielov v hovorenej reči.

Viacerí autori sa zhodujú, že dieťa s poruchami hovorenej a písanej reči benefituje z prístupu Márie Montessori. Spisy Montessori (1912) obsahujú princípy pri učení sa písať:

- umožniť dieťaťu oboznamovať sa s neznámym grafickým prvkom, v prípade žiaka, tvarom písmena, dostatočne dlho.

Woods (2003) v tejto súvislosti zdôrazňuje, že si pri akceptácii uvedeného princípu treba uvedomovať, že každé písmeno abecedy má štyri kvality. Aj keď sa názov zapísaného písmena nezmení, jeho hovorená podoba (zvuk) a jeho tvar (veľké a malé tlačené písmeno, podoba veľkého a malého písaného písmena) sa odlišujú. Na oboznámenie so všetkými tvarmi grafém, má mať dieťa dostatok času.

- pri oboznamovaní sa s neznámym tvarom zapájať nielen zrakový receptor, ale aj hmatový receptor (napr. používať „šmirgľové písmená“, čo znamená, že symboly alebo tvary písmen sa spočiatku žiak učí aj prostredníctvom skriptových listov, ktoré sú vyrezané zo šmirgľového papiera a pripevnené na kus dreva (Gitter, 1966).

Rôzna podoba cvičení v motorickom, senzorickom a jazykovom vzdelávaní sa nevyskytuje izolovane. Dieťa nemusí ovládať jednu skupinu zručností skôr, ako prejde k ďalšej, pretože sa realizujú súbežne.

Formové kreslenie – intervencia s prvkami waldorfskej pedagogiky

Formové kreslenie súvisí s pohybom a činnosťami realizovanými vo vyučovacích predmetoch, ako sú ručné práce, eurytmia a písanie (Steiner, 2013). Formové kreslenie nie je geometrickou propedeutikou, ale zameriava sa na konštitučný rozvoj dieťaťa vďaka umeleckej činnosti prostredníctvom kreslenia foriem.

Konkrétna didaktická situácia, ktorá súvisí s formovým kreslením sa začína tým, že najskôr žiak vyhľadáva v prostredí rôzne podoby rovných a krivých čiar. Pri zaznamenávaní jednotlivých grafických prvkov v procese učenia sa, učiteľ akceptuje danú postupnosť:

- 1) grafický prvok učiteľ nakreslí na tabuľu, vytvaruje zo špagátu, lana, čím vytvára príležitosť, aby žiak grafický prvok mohol pozorovať → dôraz na vizuálne vnímanie a pamäť;
- 2) následne žiak grafický tvar zaznamenáva vo vzduchu celou rukou, nohou na podlahe, vytvaruje zo špagátu, vlny → dôraz je kladený na multisenzorický prístup, na pohybovú koordináciu, uvoľnenie ruky, precítenie pohybu;
- 3) grafický prvok žiak zaznamenáva do piesku, múky, prstom na lavici, na papieri, následne kriedou na tabuľi a nakoniec grafický prvok zapíše do zošita.

Pri formovom kreslení učiteľ grafické prvky nevyberá náhodne. Jednotlivé tvary a vzory sú zaraďované podľa vopred daného usporiadania náročnosti. Predpokladom zvládnutia zložitejšieho prvku je zautomatizovanie pohybu pri zaznamenávaní menej náročného grafického prvku a precítenie pohybu ruky pri zaznamenávaní rozmanitých línií.

Formové kreslenie je súčasťou vyučovania vo waldorfskej škole od prvého ročníka.

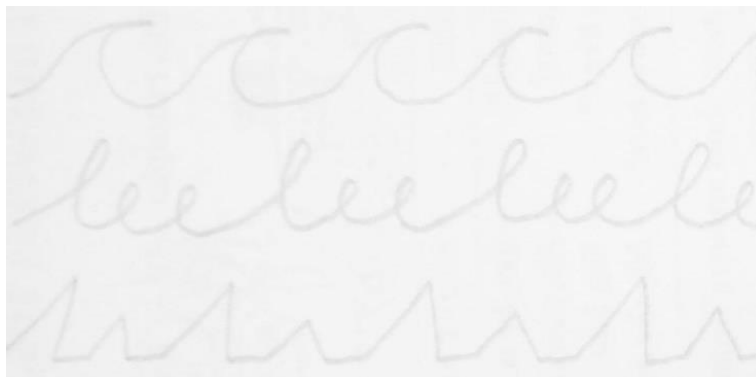
- Začína sa kreslením veľkých tvarov na tabuľu alebo papier veľkého formátu s použitím mäkkej hubky (držaním hubky si žiak upevňuje správny úchop a prítlak).

- Ďalšou činnosťou je zaznamenávanie tvarov kvádrkami zo včelieho vosku (vo waldorfských školách sa počas formového kreslenia používa tvar tohto nástroja na podporu a fixovanie správneho úchopu).

Zaznamenávajú sa rôzne typy čiar. Po zvládnutí zaznamenávať rôzne čiary sa postupuje v kreslení línií vedených rôznym smerom, oblúkov, trojuholníkov, štvoruholníkov, hviezd, kruhov, špirál, vln, osmičiek. Dôraz sa kladie na prirodzený a uvoľnený pohyb paže.

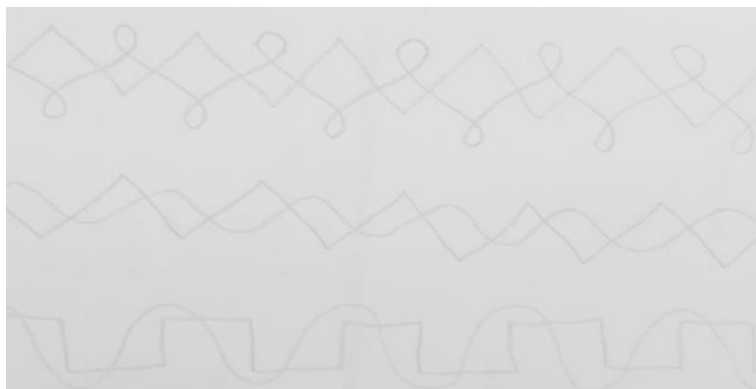
- Ako posledné sa zaznamenávajú tvary spojené do podoby riadkových foriem. Riadkové formy sú náročnejšie, než je zaznamenávanie izolovaných grafických tvarov. Uvedené znamená, že obtiažnosť sa týka odlišnej dynamiky pohybov.

Pri zaznamenávaní riadkovej formy sa dôraz kladie na komplexnosť pohybového stvárnenia, vrátane pohybu ruky, čoho výsledkom je žiadúca grafická stopa a precítenie formy. Ukážku realizácie riadkovej formy zaznamenávania prezentuje obrázok 1.

Obr. 1 Riadková forma z rovných a krivých čiar

V druhom ročníku žiak naďalej kreslí riadkové formy, no tie sú náročnejšie a zložitejšie. Majú podobu prelínania rôznych čiar a ich kombinácií, ktoré prezentuje ukážka na obrázku 2.

Obr. 2 Riadková forma z kombinovania rovných a krivých čiar

Postupy vybraných činností sa zameriavajú na rozvíjanie grafomotoriky založenej na synkretizácii, ktorý multisenzorický prístup umožňuje.

Záver

Pre učiteľov materských a základných škôl sú v zahraničí odbornými poradcami vypracované odporúčania a návrhy možnosti podpory grafomotoriky detí. Na Slovensku si učiteľ k cielene realizovanej podpore zameranej na elimináciu problémov, ktoré u dieťaťa v grafomotorike identifikuje, môže sám vybrať z voľne dostupných intervenčných a stimulačných programov, postupov či prvkov alternatívnych prístupov. Program cielenej a včasnej podpory založený na multisenzorickom prístupe predstavuje jednu z možností ako prispieť k rozvoju grafomotoriky.

Bibliografia

- Awes, A. 2012. Supporting the dyslexic child in the Montessori environment. *Communications*, 1(2), p. 54-75.
- Berninger V. W., Rutberg J. E, Abbott R. D, Garcia N., Anderson-Youngstrom M., Brooks A. 2006. Tier 1 and Tier 2 early intervention for handwriting and composing. *Journal of School Psychology*, 44(1), p. 3-30. <https://doi.org/10.1016/j.jsp.2005.12.003>
- Gitter, L. L. (1966). *The Montessori method of indirect preparation for reading and writing*. Washington, DC: Homer Fagan Printing Co., Inc.
- Chung, P. & Patel, D. R. 2015. *Dysgraphia*. *Int J Child Adolesc Health*. Nova Science Publishers, Inc. p. 27-36. ISSN 1939-5930.
- Montessori, M. 1912. *The Montessori method: Scientific pedagogy as applied child education in "The Children's Houses"*, with additions and revisions by the author. (3rd ed.). Anne E. George (Trans.). New York, NY:

- Frederick A. Stokes Company. (Retrieved from:
<http://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015003457622;view=1up;seq=13>).
<https://doi.org/10.1037/13054-000>
- Reid, G. 2009. *Dyslexia: A practitioner's handbook* (4th ed.). West Sussex, UK: Wiley-Blackwell.
- Richardson, S. O. 2004. Research validates Montessori approach to teaching language. *Montessori Life*, 16(3), p. 46-68.
- Steiner, R. 2013. *Výchova dítěte a metodika vyučování*. Praha: Baltazar. 118 s. ISBN 80-900307-9-3.
- Woods, C. S. 2003. Phonemic awareness: A crucial bridge to reading. *Montessori Life*, 15(2), p. 37-39.

PaedDr. Blanka Kožík Lehotayová, PhD.

Katedra predprimárnej a primárnej pedagogiky
Univerzita Komenského v Bratislave, Pedagogická fakulta
Račianska 59, 813 34 Bratislava
lehotayova@fedu.uniba.sk